

როზეტა გუჯეჯანი

ეთნოკულტურული პროცესები ბურსის რეგიონის (თურქეთის რესპუბლიკა) ეთნიკურ ქართველთა შორის

ბურსის ვილაიეთში (რეგიონში) ქართველთა კომპაქტური დასახლებები XIX საუკუნის 80-იანი წლებიდან ჩნდება. თურქეთის ამ მხარეში ქართველები ჩასახლდნენ ე. წ. მუჰაჯირობის შედეგად. ბურსის ვილაიეთში ჩასახლებული ქართველი მუჰაჯირები, ძირითადად, აჭარისა და მაჭახლის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარეებიდან იყვნენ. მათ რამდენიმე წელიწადში 7-მდე სოფელი შექმნეს, ხოლო მოგვიანებით ქართულ სოფელთა რაოდენობამ იმატა, მოსახლეობა გამრავლდა და დღეისათვის ეთნიკური ქართველები ცხოვრობენ არა მხოლოდ ბურსის ვილაიეთის სოფლებში, არამედ რეგიონის მთავარ ქალაქებშიც და წარმოადგენენ ამ მხარის მოსახლეობის მნიშვნელოვან ეთნიკურ ჯგუფს.

ბურსის რეგიონის ეთნიკურ ქართველთა ყოფისა და კულტურის შესასწავლად ქართველ ეთნოლოგთა ჯგუფმა შეადგინა ორწლიანი სამეცნიერო კვლევითი გეგმა, რომლის ფარგლებშიც 2010-2011 წლებში განხორციელდა 2 ხანმოკლე და ერთი ათწლიანი ექსპედიცია. ექსპედიციების მთავარი მიზანი იყო თურქეთის ცენტრალურ რეგიონებში მცხოვრებ ეთნიკურ ქართველთა კომპაქტური დასახლებების დაზუსტება, მათი ტრადიციული ყოფისა და კულტურის შესწავლა და თანამედროვე ვითარების გამოვლენა.

ექსპედიციის ფარგლებში შემოვლილ იქნა მარმარილოს ზღვის რეგიონში მცხოვრებ ეთნიკურ ქართველთა სოფლები, ქალაქები, ასევე, აფხაზებით დასახლებული სამი სოფელი და ორი ჩერქეზთა დასახლება; ყურადღება გამახვილდა ეთნიკურად შერეულ სოფელთა ყოფით თავისებურებებსა და ეთნიკურ ჯგუფთა ურთიერთობის საკითხებზე.

საველე-ეთნოგრაფიული მუშაობის დროს მოძიებულ იქნა და შემდგომ დაზუსტდა ეთნიკურ ქართველთა განსახლების არეალი, გამოვლინდა ქართველთა ეთნიკური იდენტობის სურათი და მათ მიერ შექმნილი მატერიალური, სოციალური და სულიერი კულტურა. წარმოჩინდა ეთნიკურ ქართველთა და აფხაზთა, ქართველთა და ჩერქეზთა ურთიერთობების ეტაპები და თავისებურებები.

საველე-ეთნოგრაფიული კვლევის შედეგად გამოვლინდა ეთნიკურ ქართულ სოფელთა განსახლების არეალი, დასახლების სახეები, ტრადიციული საცხოვრებელი და სამეურნო ნაგებობები, კულტურულ-სამეურნეო ტიპი, სამეურნეო და ყოფითი ინვენტარი, მეურნეობისა და ხელოსნობის ტრადიციული დარგები, საოჯახო

ყოფის თავისებურებები, ეთნომუსიკალური ნიმუშები და სხვა სახის ფოლკლორული მასალა, ყოფაში შესული ნოვაციური ელემენტები, დედაენის დაცულობის ხარისხი, ეთნიკური ქართული იდენტობისა და კულტურის შენარჩუნებასთან დაკავშირებული პრობლემები და ა. შ. ეთნოგრაფიული მასალა დაფიქსირდა როგორც წერილობითი ჩანაწერების, ასევე, ვიზუალური (ფოტო, ვიდეო და აუდიო მასალა) სახით.

მარმარილოს ზღვის რეგიონთა შორის ეთნიკურ ქართველთა უდიდესი რაოდენობა თავმოყრილია ბურსის ვილაიეთში, სადაც ქართველები სხვადასხვა დროს და ეტაპობრივად არიან ჩასახლებულები. მუჰაჯირთა პირველი დიდი ტალღა XIX საუკუნის 80-იან წლებში სახლდება ამ ტერიტორიაზე. მუჰაჯირობის მეორე დიდი ტალღა 1920-30-იანი წლებით თარიღდება, გარდა ამისა, XX საუკუნის 70-იანი წლებიდან ბურსის რეგიონში სახლდებიან ისტორიული ტაო-კლარჯეთის ქართველებიც, შიდა მიგრაციული პროცესების შედეგად.

ბურსის რეგიონში (რაიონული ცენტრები: ბურსა, იზნიკი, ორჰანგაზი, ინეგოლი, მუსტაფა ქემალფაშა, გემლიქი, მუდანია, ნილუფერი, ბუიუკორჰანი, ილდირიმი, გიურსუ, ჰარმანჯიკი, კარაჯაბეი, კელეში, კესთელი, ორჰანელი, იენიშეჰირი, ოსმანგაზი) შედგა ეთნიკურ ქართველთა განსახლების ამსახველი პირობითი რუკა, დაზუსტდა ქართულ სოფელთა სახელწოდებები და და იქ მოსახლე კომლთა რაოდენობა, მათ მიერ დედაენის ფლობის ხარისხი. კვლევის არეალში მოექცა არ მხოლოდ სასოფლო დასახლებები, არამედ ამ რეგიონის ქალაქური ქართული კულტურაც, რადგან ეთნიკურ ქართველთა დასახლებები არსებობს არა მხოლოდ სოფლებში, არამედ მთავარ ქალაქებშიც. ყველაზე მრავალრიცხოვანი ქართული დასახლებებია ინეგოლში, გემლიქში, იენიშეჰირში, ორჰანგაზში; ქართველთა შედარებით მცირე ჯგუფებია სხვა რაიონებში.

ეთნოლოგიური კვლევის შედეგად გამოვლენილ იქნა ტრადიციული ქართული ყოფისათვის დამახასიათებელი მრავალი კულტურული ფაქტი (ტრადიციული დასახლების ტიპი, საცხოვრებელი და სამეურნეო ნაგებობები, საოჯახო და სამეურნეო ინვენტარი, კულტურულ-სამეურნეო ტიპი, სოციალური და სულიერი ყოფის ელემენტები, ნათესაური და სამეზობლო ურთიერთობის ქართული ხასიათი, შრომითი ურთიერთდახმარების ფორმები, ტრადიციული კვებითი კულტურა, ფოლკლორი და სხვ).

ბურსის რეგიონში, ქართველთა სიმრავლის მხრივ, განსაკუთრებით გამორჩეულია ინეგოლის რაიონი. ინეგოლის რაიონის სოფელთა უმრავლესობა ქართულია. აქ მუჰაჯირთა პირველი ტალღა 1887 წელს გამოჩნდა და მას შემდეგ აქაურობა თანდათანობით ქართველებით დასახლდა. ინეგოლის რაიონის დღემდე ქართული

სოფლები არის: ბათაქლუ, ბახჩეკაია, ბაჰარიე, გიუნდიზლუ, გულბახჩე, გუნეი ქესთანე, ელმაჩაი, ერიქლი, თუფექჩიყონალი, იენეჯა, ილმიე, მესრურე, მურათბეი, ოილათი, საადეთი, სულჰიე, ფევზიე, ფინდიკლი (შიფლიქი), ქოჩბირი, ყარაჯაყაია, ჩაილიჯი, ჩიფთლიქი, ჩიფლიქოი, ჰაირიე (ხეირიე), ჰამამლი, ჰამიდიე, ჰასანფაშა, ჰაჯიყარა და სხვ. მოსახლეობის ნახევარს ქართველები შეადგენენ დაბა იენიჯეში. ბევრი ქართველია ქალაქ იენიშერში, ქალაქ გემლიკში, ქალაქ ბელექესირში, ქალაქ გონენში; ქართველები ცხოვრობენ ქალაქ იზნიკის გარშემო მდებარე სოფლებშიც. მოსახლეობის დიდი ნაწილს ქმნიან აჭარიდან და მაჭახლიდან წამოსულ ქართველთა შთამომავლები, რამდენიმე სოფელში კი იმერხეველებიც სახლობენ: ქარაჯაფეი, ბოლაზქოი და სხვ.

ტრადიციული ყოფის ამა თუ იმ ნიუანსის გამოვლენის პარალელურად, საინტერესოა ამ რეგიონების ქართველთა შორის მიმდინარე თანამედროვე ეთნოკულტურული პროცესები. ამ პროცესებზე დაკვირვება ავლენს შემდეგს — თვალსაჩინოა თურქეთის ქართველთა ნაწილის მზაობა ქართული იდენტობისა და კულტურის შენარჩუნებისათვის. ვლინდება ეთნიკურ ფესვებთან დაბრუნების და საქართველოსთან კულტურული ურთიერთობების გაღრმავების ტენდენციები. ამგვარი პროცესები განსაკუთრებით შეინიშნება ქალაქებში თავმოყრილ ახალგაზრდა ქართველთა შორის.

თურქეთელ ქართველთა ეთნიკური იდენტობის გადარჩენის კუთხით უდიდესი წვლილის მქონე ორივე მოღვაწე ბურსის რეგიონიდანაა: ახმედ ოზკანი (მელაშვილი) (1922-1980 წწ.) და ვახტანგ მალაყმაძე (ჰაირი ჰაირიოღლუ) (1936-2002 წწ.).

ახმედ ოზკანი//მელაშვილი ქართველ მუჰაჯირთა შთამომავალი იყო. მეოცე საუკუნის 60-იანი წლებიდან ახმედ მელაშვილის მოღვაწეობა ფართო მასშტაბებს იძენს (ჩლაიძე 1996). მისი ძირითადი საქმიანობა ქართველთა შორის ეროვნული გრძნობების გაღვივება და ქართული იდენტობის განმტკიცება იყო. იგი აგროვებდა სამეცნიერო და პოპულარულ მასალას ქართველთა ისტორიისა და კულტურის შესახებ და ამ ცოდნას ავრცელებდა ქართველთა შორის. ამავე დროს ახმედ მელაშვილი ზრუნავდა თურქეთელ ქართველთა დასაქმებისა და განათლებისათვის და ამ მიზნით სოფელ ჰაირიეში დააარსა კოოპერატივი, რომლის მეშვეობითაც ქართველ ახალგაზრდებს აგზავნიდა ევროპაში სამუშაოდ და განთლების მისაღებად. 2011 წელს ახმედ მელაშვილის ხსოვნის დღეზე (5 ივლისი) გერმანიიდან რამდენიმე ქართველი ჩამოვიდა — ეს უკვე ხანდაზმული მამაკაცები, თავის დროზე, ახმედ მელაშვილის დახმარებით ჩავიდნენ გერმანიაში, დაეუფლნენ პროფესიებს და იქვე დასახლდნენ. მათი ინფორმაციით, დღეს გერმანიაში ინეგოლიდან მიგრირებულ ქართველთაგან შექმნილი რამდენიმე დასახლებაა და, რაც განსაკუთრებით

სასიხარულოა, იქ მცხოვრები მეორე თაობის თურქეთელ ქართველთა შთამომავლები ფლობენ ქართულ ენას.

XX საუკუნის 70-იანი წლებიდან ახმედ მელაშვილი ჩამოდის საქართველოში, მას დიდი მხარდაჭერა აღმოუჩინა უცხოეთში მცხოვრებ თანამემამულეებთან კულტურული ურთიერთობის საზოგადოებამ“ (ხელმძღვანელი პროფესორი ოთარ გიგინეიშვილი). ამ საზოგადოების თანადგომით ახმედ მელაშვილი დაუკავშირდა ქართველ მეცნიერებსა და საზოგადო მოღვაწეებს. ამავე დროს, ახმედ მელაშვილს კონტაქტი ჰქონდა ევროპაში მცხოვრებ ემიგრანტ ქართველებთანაც.

1962 წელს ახმედმა სოფელ ჰაირიეში (ქართულად ხეირიე) დააარსა ქართული ხალხური სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი. 1970-იან წლებში ქალაქ ინეგოლში შექმნა კავკასიის კულტურის საზოგადოება, რომელიც დღესაც მოქმედია. კულტურის სახლი დააარსა სოფელ ჰაირიეშიც (ხეირიე) და ეს სახლი ამჟამადაც ქართული კულტურის მნიშვნელოვან კერას წარმოადგენს.

1968 წელს გამოიცა ახმედ მელაშვილის მიერ შედგენილი კრებული „გურჯისტანი“ (თურქულ ენაზე). წიგნი მკითხველს მოუთხრობდა საქართველოს ისტორიისა და ქართული კულტურის შესახებ. აქვე შეტანილი იყო ქართული ლიტერატურის თარგმანებიც. წიგნს დიდი საზოგადოებრივი რეზონანსი და ახმედ მელაშვილის ორი თვით დაპატიმრება მოჰყვა, თუმცა შემდეგ სასამართლომ ახმედი გაათავისუფლა და წიგნის გავრცელების ნებაც დართო. ამ წიგნზე ქართველთა რამდენიმე თაობა გაიზარდა.

1977 წელს ახმედ მელაშვილმა თანამოაზრეთა ჯგუფთან ერთად შეძლო ჟურნალ ჩვენებურების პირველი ნომრის გამოცემა. მას დიდი დახმარება გაუწიეს ადგილობრივმა ქართველებმა, მათ შორის ჰაირი ჰაირიოღლუმ (ვახტანგ მალაყმაძე). ჟურნალი სტოკჰოლმში გამოსცა თურქეთელმა ქართველმა შალვა თევზაძემ. ჟურნალის გამოცემა გაგრძელდა. ამ საქმეს ახმედ მელაშვილის დაღუპვის შემდეგ ბატონი ვახტანგ მალაყმაძის//ჰაირი ჰაირიოღლუს დახმარებით აგრძელებდნენ ბატონი გურამ ხიმშიაშვილი//მუსტაფა იაკუთი, ბატონი იბერია მელაშვილი//ოზქანი, ბატონი ოსმან მერჯანი და სხვები.

სამეცნიერო, მთრავმენლობითი და საგამომცემლო მოღვაწეობის პარალელურად, ახმედ მელაშვილი დაუცხრომლად იღვწოდა ადგილობრივი ქართული და ზოგადად კავკასიური ფოლკლორის შეკრებისა და გადარჩენისათვის. ამავე პერიოდში ახმედმა თურქულად თარგმნა და გამოსცა ქართული ლიტერატურული შედევრები.

1978 წელს ახმედი უკანასკნელად ჩამოვიდა საქართველოში, ხოლო 1980 წლის 5 ივლისს იგი მოკლეს. გამოჩენილი მოღვაწე დიდი გლოვითა და პატივით დაკრძალეს სოფელ ჰაირიეში (ხეირიე).

ბურსის რეგიონში ცხოვრობდა დიდი ქართველი საზოგადო მოღვაწე და მეცნიერი ვახტანგ მალაყმაძე/ჰაირი ჰაირიოღლუ. სამწუხაროდ, მისი სახელი თითქმის უცნობია ქართველი საზოგადოების ფართო წრეებისათვის (გუჯეჯიანი 2011-ბ).

ვახტანგ მალაყმაძე იყო ახედ მელაშვილის უახლოესი მეგობარი, სამეცნიერო კონსულტანტი, მხარდამჭერი, მისი საქმის გამგრძელებელი.

ვახტანგ მალაყმაძე (ჰაირი ჰაირიოღლუ) 1936 წელს დაიბადა ბურსის ვილაიეთის ინეგოლის რაიონის სოფელ ჰაირიეში, მისი წინაპრები 1877-78 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომის შემდეგ მაჭახლიდან (სოფელ ჩიქუნეთიდან) წასულან მუჰაჯირებად და დასახლებულან სოფელ ხეირიეში (ჰაირიეში).

ვახტანგ მალაყმაძემ (ჰაირი ჰაირიოღლუმ) განათლება მიიღო სტამბოლის ილდიზის პოლიციის სკოლაში. მუშაობდა საკმაოდ მაღალ თანემდებობებზე სამოქალაქო თავდაცვის სფეროში, სხვადასხვა ვილაიეთებში. ვახტანგ მალაყმაძის (ჰაირი ჰაირიოღლუს) დაძაბული შრომითი რიტმი გრძელდებოდა 1982 წლამდე. ამ სფეროში მუშაობის პარალელურად, ვახტანგ მალაყმაძე სერიოზულ სამეცნიერო და საზოგადოებრივ მოღვაწეობას ეწეოდა. იყო ინიციატორი და სულისჩამდგმელი ყველი ქართული საქმისა, მხარდამჭერი და მფარველი ყველა ქართველი მოღვაწისა.

პენსიაზე გასვლის შემდეგ ვახტანგ მალაყმაძე (ჰაირი ჰაირიოღლუ), ძირითადად, ინეგოლში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა ქართული კულტურის გადარჩენისა და მეცნიერული შესწავლის მიმართულებით. სამწუხაროდ, სიცოცხლის ბოლო წლებში მხედველობა დაკარგა. გარდაიცვალა 2002 წელს. დაკრძალულია ქალაქ ინეგოლის „მაჰმუდიეს“ სასაფლაოზე.

ვახტანგ მალაყმაძემ (ჰაირი ჰაირიოღლუმ) ქართული ლაპარაკი ოჯახში ისწავლა, ხოლო 1951 წელს ქართულ წერა-კითხვასაც დაეუფლა სტამბოლის ქართული კათოლიკური მონასტრის ბიბლიოთეკაში.

ვახტანგ მალაყმაძე აქტიურ მთარგმნელობით მუშაობას ეწეოდა. მის მიერ თარგმნილი ლიტერატურული შედეგები გამოქვეყნდა „გურჯისტანში“. ვახტანგ მალაყმაძემ მოამზადა და გამოსცა „ქართული საბავშვო ზღაპრები“. წიგნი ორტომეულის სახით დაიბეჭდა და დიდი პოპულარობა მოიპოვა. აღსანიშნავია, რომ წიგნი დადებითად შეაფასა სახელმწიფო უწყებამაც — თურქეთის განათლების სამინისტრომ.

ვახტანგ მალაყმაძე (ჰაირი ჰაირიოღლუ), ახმედ მელაშვილი (ოზკანი) და სხვა თურქეთელი ქართველი მოღვაწეები მუდამ ცდილობდნენ თურქეთის ლაზების დაახლოებას საერთოქართულ კულტურასთან. ერთ-ერთი პირველი ნაშრომი, რომლითაც თურქეთის საზოგადოება და თვით ლაზები გაეცნენ ლაზთა ისტორიის,

წარმომავლობისა და კულტურის საკითხებს — ობიექტურ სამეცნიერო კვლევას ამ პრობლემებზე, იყო ვახტანგ მალაყმაძის (ჰაირი ჰაირიოღლუს) მიერ თურქულად თარგმნილი და 1992/3 წელს გამოცემული მ. ვანილიშისა და ა. თანდილავას ნაშრომი — „ლაზების ისტორია“. ამ ნაშრომის გავრცელებით დაიწყო ლაზთა ტრადიციული კულტურის შენარჩუნებისათვის ბრძოლა და აღნიშვნა იმ ობიექტური რეალობისა, რომ ლაზთა ეთნოგენეზის იტორია ქართველთაგან განუყოფელია.

ვახტანგ მალაყმაძე (ჰაირი ჰაირიოღლუ) ხანგრძლივი დროის განმავლობაში მუშაობდა საქართველოს ისტორიის საკითხებზე. მას სურდა თურქეთის ქართველებისათვის მიეწოდებინა საქართველოს ისტორია თურქულ ენაზე. რამდენიმე წლის დაუღალავი შრომის შედეგად თარგმნა ივანე ჯავახიშვილის, ნიკო ბერძენიშვილისა და სიმონ ჯანაშიას „საქართველოს ისტორია“. ბუნებრივია, პრობლემა იყო საგამომცემლო თანხის მოძიება და ამ საქმეში მას მხარდაჭერა კვლავ ცნობილმა საგამომცემლო სახლმა „სორუნ იაინლარ“-მა აღმოუჩინა. „საქართველოს ისტორია“ 1997 წელს გამოიცა, განმეორებით გამოიცა 2000 წელს. წიგნი 305 გვერდს მოიცავს. დღესაც ეს წიგნი წარმოადგენს საქართველოს ისტორიისა და კულტურის შესახებ არსებულ უმთავრეს გამოცემას, რომლითაც სარგებლობს თურქეთის დაინტერესებული საზოგადოება.

ქართული კულტურის პოპულარიზაციას ეძღვნება ვახტანგ მალაყმაძის (ჰაირი ჰაირიოღლუს) მიერ მომზადებული, შედგენილი და თურქულად თარგმნილი კიდევ ერთი ნაშრომი — „ტრაპიზონიდან აფხაზეთამდე — აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის ხალხების ისტორია და კულტურა“. ნაშრომი წარმოადგენს რამდენიმე ცნობილი ავტორის პუბლიკაციების ნაკრებს. რასაკვირველია, კრებულში შესულია ვახტანგ მალაყმაძისეული სამეცნიერო ანალიზიც ამა თუ იმ საკითხის გარშემო. კრებულში წარმოდგენილია ქართველების (ჭანების/ლაზების, მეგრელების, სვანების) ტრადიციული ყოფისა და კულტურის საკითხები, ასევე, ზოგადად საქართველოს ისტორიისა და კულტურის გაბმული თხრობაცაა მოწოდებული უძველესი დროიდან მეოცე საუკუნის შუაწლებამდე. განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა ვ. მალაყმაძის მიერ თურქული წყაროებიდან ამოკრებილი ინფორმაცია, მაგალითად, „ისლამური ენციკლოპედიის“ ცნობა ლაზთა ქართული წარმოშობის შესახებ („ლაზები ქართველთა ერთ-ერთი შტოა“) და სხვ. ცალკე უნდა აღინიშნოს სვანეთის ტრადიციული ყოფის ამსახველი თავი, სადაც მოცემულია საინტერესო ანალიზი სვანეთის ხალხური დღესასწაულების, ეპოსის და მენტალობის შესახებ. კრებულში ქართველთა გვერდით წარმოდგენილია საქართველოს ტერიტორიაზე მცხოვრებ ეთნიკურ ჯგუფთა - აფხაზთა და ოსთა ისტორია და ყოფა.

სამეცნიერო საქმიანობასთან ერთად ვახტანგ მალაყმაძე (ჰაირი ჰაირიოღლუ) აქტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობას ეწეოდა, ის იყო ქართული იდენტობისა და კულტურის გადარჩენისაკენ მიმართული ყველა კეთილი წამოწყების მონაწილე, მხარდამჭერი და, ხშირ შემთხვევაში, ინიციატორიც. ახმედ მელაშვილის ტრაგიკულად დაღუპვის შემდეგ სწორედ მან იტვირთა ეროვნულ-კულტურული მოძრაობის წარმართვის მთელი სიმძიმე. ვახტანგ მალაყმაძის რჩევებითა და თანადგომით შეძლო ქართველ მოღვაწეთა ახალგაზრდა თაობამ (გურამ ხიმშიაშვილი, იბერია მელაშვილი, გურამ ქოქოლაძე, გიორგი ირემაძე, მამია დუმბაძე, ფარნა ჩალაშვილი, არჩილ ზოიძე, ელიზბარ ციმნარიძე და სხვები) დიდი ახმედ მელაშვილის მიერ დაწყებული კულტურული მოძრაობის გაგრძელება. ამავე დროს, ვახტანგ მალაყმაძე იდგა 1984 და 1987 წლებში დაარსებული ქართული საზოგადოებების სათავეებთან.

ვახტანგ მალაყმაძე (ჰაირი ჰაირიოღლუ) მორწმუნე მუსლიმი გახლდათ, მაგრამ ნებისმიერი საზოგადოებრივი შეხვედრის ან დისკუსიის დროს, მკაფიოდ ავითარებდა აზრს, რომ მთავარი ქართველების ერთიანობაა, მიუხედავად რელიგიური განსხვავებულობისა.

ვახტანგ მალაყმაძე (ჰაირი ჰაირიოღლუ) საქართველოში პირველად 1977 წელს ჩამოვიდა და მას შემდეგ სხვადასხვა სიმპოზიუმებშიც მონაწილეობდა. ის პოეტიც იყო და მთარგმნელიც.

ახმედ მელაშვილის და ვახტანგ მალაყმაძის მიერ დაწყებული ეროვნულ-კულტურული მოძრაობა მათმა შემდეგმა თაობამ გააგრძელა.

სოფელ ჰაირიეს (ხეირიე) განსაკუთრებული ადგილი უკავია თურქეთელ ქართველთა, და არა მხოლოდ მათ, გულში. ყოველ წელს ახმედ მელაშვილის დაღუპვის დღეს (5 ივლისს), სოფელ ჰაირიეში მის საფლავთან იკრიბებიან თურქეთის სხვადასხვა რეგიონიდან ჩამოსული ქართველები და პატივს მიაგებენ დიდი მოღვაწის ხსოვნას. დღის მეორე ნახევარში კი შეკრებილი ხალხი გადაინაცვლებს სოფელ ჰაირიეში (ხეირიე) ახმედ მელაშვილის მიერვე დაარსებულ ქართული კულტურის სახლში, სადაც იმართება ამ დიდი ქართველის ხსოვნისადმი მიძღვნილი ღონისძიებები. ღონისძიებში მონაწილეობს საქართველოს საელჩოც. ამ დღისათვის, სპეციალურად საქართველოდანაც ჩადიან სტუმრები. განსაკუთრებული მნიშვნელობის იყო 2010 წლის 5 ივლისი, ამ დღეს ახმედ მელაშვილის საფლავს წმიდა ილია მართლის საფლავის მიწა მოაყარა არქიმანდრიტმა ადამმა (ახალაძე) და ამ მეტად ამაღელვებელმა მომენტმა — რომ ქრისტიანი სასულიერო პირი პატივს მიაგებდა მუსლიმი ქართველის საფლავს, უდიდესი როლი შეასრულა თურქეთის ეთნიკურად ქართველი მოსახლეობის ცნობიერებაში.

ახმედ მელაშვილის ღვაწლით შექმნილი ინეგოლის „კავკასიური კულტურის საზოგადოება“ უკვე ათწლეულების განმავლობაში აქტიურად საქმიანობს. ქალაქ ინეგოლის ცენტრში არსებულ კავკასიური კულტურის საზოგადოებას, ფაქტობრივად, სათვისტომოს ფუნქციაც აქვს შეთავსებული. ცენტრში მოქმედებს კავკასიური ცეკვის ანსამბლი (ხელმძღვანელი ბატონი მამია დუმბაძე). „კავკასიური კულტურის საზოგადოება“ ჩართულია „ჩვენებურების“ ფესტივალის ყოველი წლის პროგრამაში. ზაფხულობით, ივლისის პირველ კვირას აქ იმართება ფესტივალის დასკვნითი ნაწილი. ფესტივალის საორგანიზაციო კომიტეტს (პროფესორი გიული ალასანია, პროფესორი დარეჯან კუხიანიძე, ბატონი ანზორ ერქომაიშვილი) საქართველოდან ჩამოჰყავს სხვადასხვა ფოლკლორული ჯგუფები და ადგილობრივ ანსამბლთან ერთად იმართება გრანდიოზული კონცერტები. კონცერტები არა მხოლოდ ხელოვნების ზეიმიად, არამედ ადგილობრივ ქართველთა შეკრების, ეთნიკურ ფესვებთან ზიარებისა და ეთნიკური იდენტობის გამოვლენაცაა. შესაბამისად, ეს კულტურული ფაქტი დიდი ისტორიული მნიშვნელობისაა და მისი როლი წლიდან წლამდე იზრდება. ამავე დროს, „ჩვენებურების“ ფესტივალის ორგანიზატორებს საქართველოში ყოველ წელს (2003 წლიდან) ჩამოჰყავთ თურქეთში მოქმედი ქართული ფოლკლორული ანსამბლები, რაც თურქეთელ და აქაურ ქართველთა ურთიერთობების გაღრმავებისა და ქართულ-თურქული კულტურის გაცნობის შესანიშნავი საშუალებაა.

თურქეთის ქართველთა თანამედროვე მდგომარეობა ენობრივი კუთხით მეტად სავალალოა. ახალი თაობის დიდი ნაწილი უკვე ვეღარ ფლობს დედაენას. ეს პროცესი დაუყოვნებლივ მოითხოვს ჩარევას და გამოსწორებას. საშუალო თაობა და ხანდაზმულები კი, ცხადია, ქართულად საუბრობენ საშინაო ყოფაში: „მუსაფირი მოვიდა, თუ არ იცის, თურქზე ილაპარაკებენ, შიგნით ქართულად ლაპარაკობენ“.

ინეგოლის რაიონში მცხოვრებ ქართველ მეწარმეთა ერთი ნაწილი ცდილობს თავის საწარმოს ან ნაწარმს ქართული სახელები დაარქვას. თვალს სასაიამოვნოდ ხვდება ამგვარი წარწერები, მაგალითად, ავეჯის სახლზე - ვარდი, სინათლე და სხვა.

თანამედროვე ეთნო-კულტურულ პროცესებზე დაკვირვება კვლავაც გრძელდება და ახლო მომავალში იგეგმება ეთნიკურად ქართული დასახლებების ეთნოგრაფიული თავისებურებების სიღრმისეული შესწავლა.

დამოწმებული ლიტერატურა:

- რ. გუჯეჯიანი 2011-ა - რ. გუჯეჯიანი, თანამედროვე ეთნოკულტურული პროცესები მარმარილოს ზღვის რეგიონის ეთნიკურ ქართველთა შორის (თურქეთის რესპუბლიკა), — საქართველოს უნივერსიტეტის III ყოველწლიური ეროვნული კონფერენცია ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში, თბ., 2011;
- რ. გუჯეჯიანი 2011-ბ — რ. გუჯეჯიანი, ვახტანგ მალაყმაძე (ჰაირი ჰაირიოღლუ) — ქართველი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე თურქეთში, — ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომები, IV, თბ., 2011;
- ი. ლუტიძე 2010 — ი. ლუტიძე, მუჰაჯირ ქართველთა ენობრივი და ეთნიკური იდენტობის საკითხები, — კავკასიის ეთნოლოგიური კრებული, XII, თბ., 2010;
- ლ. ჩლაიძე 1996 — ლ. ჩლაიძე, „დედო მემლექეთი არ დავიწყნიათ“, ყურნალი საქართველოს ქალი“, 1996, თბ., № 10-12.

Rozeta Gujejiani

Ethno-cultural Processes among the Ethnic Georgians in Bursa Region (Republic of Turkey)

The article presents short history of origin of ethnic Georgians living in the republic of Turkey, Bursa Region. (Georgians living in this region were established here gradually. The first great wave of Muhajirs in this territory took place in the 80ies of the XIX century. The second great wave dates back to 1920-1930ies).

The area/map of inhabitation of Georgians and the names of compactly populated areas are specified. Besides, the main elements of traditions and culture were revealed.

The attention is focused on the issues concerning the ethnic identity of Georgians, material and spiritual culture created by them (variety of their settlement, traditional houses and agricultural buildings, agricultural and other objects of everyday life, agricultural and handicraftsman implements, traditional fields of agriculture and handicraftsman, system of nutrition, spiritual and social life, forms of relationship in the family and among relatives, ways of mutual assistance in labour, ethno-musical samples and other kinds of folk materials, some innovative elements in their life, the quality of maintenance of mother tongue, problems connected with identity and maintenance of culture of ethnic Georgians, etc.)

According to the ethnographic researches, alongside the settlement of ethnic Georgians, the culture of Georgian villages in Bursa region was also revealed. The settlements of ethnic Georgians exist not only in villages but also in major cities.

The article also refers to the contribution of two great Georgians, inhabitants of Bursa region – Akhmed Ozkan (Melashvili) (1922-1980) and Vakhtang Malakmadze (Hairi Hairioglu) (1936-2002) who did a lot to rescue and preserve Georgian ethnic identity and culture.

The article analyzes several important segments of present ethno-cultural processes: events commemorated to Akhmed Melashvili, works conducted by Ineglo Caucasus Cultural Society founded by Akhmed Melashvili, international festival ‘Chveneburebi’.